

Filip Galović
Zagreb

NAZIVI ZA ZANIMANJA, ZVANJA I POČASNE SLUŽBE
ROMANSKOGA PODRIJETLA U GOVORU LOŽIŠĆA
NA OTOKU BRAČU

UDK: 811.163.42'373.237(4975. Ložišća)

Rukopis primljen za tisak 6. 10. 2014.

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Leksik je govora Ložišća na otoku Braču bogat romanizmima. U članku se analiziraju posuđenice romanskoga podrijetla koje pripadaju semantičkomu polju zanimanja, zvanja i počasne službe. Građa je dobivena terenskim istraživanjem. Većina je posuđenica, kao što se očekuje, mletačkoga podrijetla. Premda su registrirani termini većim dijelom u upotrebi, oni postupno nestaju iz sustava uslijed prodora nove terminologije, izumiranja starih zanimanja i pojave novih, modernijega načina života, ali i zbog utjecaja standardnoga jezika.

Ključne riječi: romanizmi, zanimanja, zvanja, počasne službe, govor Ložišća, otok Brač, dijalektologija

1. UVOD

Pod pojmom ‘romanizam’ podrazumijeva se svaki jezični element koji je ušao u proučavani jezik (dijalekt) iz nekoga romanskoga dijalekta ili jezika (usp. Gačić 1979: 4), odnosno romanizam je “element latinskog (novolatinskog) ili kojeg drugog romanskog jezika u nekom neromanskom jeziku” (Klaić 1985: 1174).

U minulim je vremenima romanski jezični i kulturni utjecaj ostavio znatan trag. Romanski jezični utjecaj ogleda se kroz različite slojeve (balkansko-latinski, dalmatski, dalmatinsko-mletački, venecijanski, tršćanski, talijanski standardni) (usp. Gačić 1979: 4).

Govor je Ložišća¹ čakavski govor koji u leksičkome blagu sadrži niz termina romanskoga podrijetla.

Zadani je cilj rada bio terenski ispitati, popisati i analizirati romanizme iz semantičkoga polja zanimanja, zvanja i počasnih službi u današnjem ložiškome govoru. Svi su termini dobiveni terenskim istraživanjima: slobodnim razgovorima zabilježenim 2012. i 2013. godine te usmjerenim pitanjima 2014. godine. Ispitivanje se odnosilo uglavnom na govornike starije generacije. Nova i suvremena terminologija, nestanak starih zanimanja i pojava novih, moderniji način života, utjecaj standardnoga jezika i ostalih čimbenika, potiskuju romanske termine, koji su, ipak, u većoj mjeri sačuvani i upotrebljavaju se u komunikaciji.

2. GOVOR LOŽIŠĆA: FONOLOŠKE OSOBITOSTI

Sažeto podastiremo fonološke značajke mjesnoga govora Ložišća:

2.1. Vokalski sustav mjesnoga govora Ložišća ima ove jedinice: u kratkim slogovima: *ā, ě, ĭ, ō, ū*; u dugim slogovima: *ā, ē, ĭ, ō, ǫ, ū*. U funkciji silabema javlja se i kratki *ɾ*.

2.2. Vokal *ā* dobiven je duljenjem kratkoga naglašenog *a* u svim slogovima osim u finalnome ili jedinome i uvijek dolazi pod neokutom. Takav *ā* ne mijenja svoju vokalsku boju za razliku od polaznog *a* koji se zatvorio do *o*.

2.3. Refleks je poluglasa (starohrvatskoga šva) vokal *a*, odnosno *o* u skladu s akcent-sko-fonološkim zakonitostima govora: *dāska, dōbar, dōn, gōrak, lākat, ōgoń, pētāk, sōn*. U ponekom je primjeru posvjedočena čakavska jaka vokalnost: *jōgla, vazē(s)t – vazīma(t)|| vazīmo(t), vazmēni*.

2.4. Silabem *ɾ* nema popratni vokal, uvijek je kratak, a može biti naglašen ili nenaglašen: *krstī(t), pŕst, pŕšūt, ūzbrdo, zŕno*. Sekundarni se *ɾ* frekventno razvija, premda ne konsekventno: *grhotā, prpovīdī(t), prmīšćā(t), prpovīdā(t)*, ali *vrimenā* N mn., *udŕīli* prid. rad. m. mn. Dugi vokal uz *ɾ* ne otpada: *crīkva, vrīme*.

2.5. Ishodišni je **l*, kao i praslavenski stražnji nazal **o*, sustavno prešao u vokal *u*: *dubinā, mučā(t), vūc, žutića; mūž, sūdī(t), trūbā, ženū* A jd. U glagolima je druge vrste većinom zastupljen morfem *-nu-* (< *-no-*), uz rjeđe iznimke: *pŕīgnū(t), taknū(t)*, ali *okrēnī(t)*.

2.6. Registrirana je čakavska dvojnost zamjene prednjega praslavenskoga nazala **e*: *jāčmik* (uz *rōg*), *jazīk* (rjeđe *jezīk*), *pr(i)jōt*, *(po)žā(t) – (po)žānā(t)* (češće *kosī(t)*), *ujōt*,

¹ Ložišća se nalaze na zapadnoj strani otoka Brača, nekoliko kilometara od mora prema unutrašnjosti otoka. Naselje su u XVII. stoljeću osnovali obitelji iz susjednih Bobovišća (vjerojatno Krstulović-Lozić), a s obzirom na to da se brže razvijalo od starijih Bobovišća i da je stanovništvo vrlo brzo brojčano preraslo Bobovišća, nazivana su *Vělo Selō*, a Bobovišća *Mōlo Selō*. Ondje nalazimo i neke znamenitosti: župna crkva sv. Ivana i Pavla iz 1820. godine; raskošni zvonik Ivana Rendića iz druge polovice XIX. stoljeća; ranoromanička crkvice Gospe Stomorice (*Stomōrica*); kuća (izgledom palača) obitelji Nazor sagrađena koncem XVIII. ili početkom XIX. stoljeća; Most Franje Josipa, zanimljiv spomenik izgrađen za vrijeme austrijske uprave. U XIX. stoljeću naselje je imalo oko 800 stanovnika, početkom XX. stoljeća oko 1500, i otada se broj stalno smanjuje pa danas broji oko 150 duša. Ložiščani se bave zemljoradnjom, poljoprivredom, uzgojem stoke. Iako naselje izumire u svakome smislu, osjeća se onaj "starinski duh" koji živi u pučkim pobožnostima, procesijama, u starome liturgijskome pjevanju, u danima poklada te u božićnome vremenu u tradicijskim običajima. Živ je i dobro se sačuvalo ložiški govor koji se pokazuje kao čvrst sustav, pa i u mlađega naraštaja.

zajôt, rijetko žōdan (običnije žēdan i žējan). U ostalim je primjerima, bez obzira na konsonant koji mu prethodi, reflektirao u e: mēso, počē(t), telētina.

2.7. Ovjereni su prijevoini likovi s vokalom e: glagoli krēst i rēst, imenica rēbāc.

2.8. Zamjena je jata dosljedno ikavska u korijenskim, tvorbenim i gramatičkim morfemima: mīsec, zvīzdā; kudīja, nedīja, trpī(t), dvīsta; nāših, starīji, tēbi. Ekavizmi su rijetki: zēnica, zanovētā(t), kōren² (uz žīle), rijetko starešina (češće poglavōr, glōvā, glavušīna). Analogijom prema psl. *sędō posvjedočen je glagol sēst (sēla, prsēlo, zasēli). U romanizmu prāskva reflektira se stara zamjena ē > a, kao i u imenici pramalīce (uz novije prolīce). Ikavski je odraz redovit u primjerima tipa gnīzdō, orīh. Sporadični su oblici s jekavskim odrazom, uglavnom u novijim riječima ili u riječima unesenih iz drugoga sustava: svjēdožba, ōbavjest, vjeronāuk.

2.9. Evidentiran je lik grēb, dakle s prijelazom o > e.

2.10. U primjeru tipa tēplo sačuvana je jedna od praslavenskih dubleta topl-/tepl-.

2.11. U konsonantskome sustavu izostaje jedinica Ź: svjēdožba, žēp, žīgerica.

2.12. Fonem x dio je konsonantskoga inventara i čvrst je u sustavu: grīh, hīti(t), kūho(t), krūh, mihūr, muhā, ohlōdi(t).³

2.13. Fonem f pretežno stoji u riječima stranoga podrijetla: falīt ('pogriješiti'), farabūt ('nevaljalac'), farinēla ('brašno'), fažōl, fōrca, šufīt. Slijed hv dao je f: fōlā, zařōli(t), Forānin, ali većinom Hvōr. U glagolu ūfot se fonem je f rezultat izmjene stare skupine pv.

2.14. Primarnom i sekundarnom jotacijom dentala d proizašao je refleks j, uz rjeđe d', a oba su fonema zastupljena u starim i novim primljenicama: jēmetar, mejōš, mlāji, prēja, slāji, rōjen, tūji, vijōj ('putovanje'); ad'utōnt ('pomoćnik'), D'īno, d'īr, obrōd'en, prsōd'en.

2.15. Tipični je čakavski izgovor fonema ć koji se često u dijalektološkoj literaturi bilježi kao (t'). S druge strane, fonem č izgovara se kao tzv. srednje [č].⁴

2.16. Praslavenske konsonantske skupine *zgī i *zdī i sekundarne zgaj i zdaj odrazile su se kao žj: dažjī(t), dažjā G jd., mōžjoni; pored zj: grōzje.

2.17. Praslavenske skupine *skī i *stī i njihove sekundarne inačice reflektirane su kao skupina št': kīščā ('klijesta'), koščīca, prišč, pūščā(t), ščēta, ščōp.

2.18. Stara je praslavenska skupina *čr uglavnom zadržana: črīvo, črjēn, črn, črv.

2.19. Skupina št u primjerima tipa poštēn, poštīvā(t); proštī(t), štēne potječe od stare skupine čt.

2.20. Skupine šk, šp, št javljaju se u posuđenica: škātula, škūfija; špañulēt, špijā(t); štajūn, štērika. U manjem su broju primjera nepalatalne: manīstra, skūla, spīza.

2.21. Skupina jd ostvaruje se na granici prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezentskoj osnovi kompozita glagola 'ici': dōjde, izōjdi!, nōjden, obōjdeš, prōjde.

2.22. Protetski je konsonant j zabilježen u: jūsta, jūsna, jōpe(t)|| jēpe(t)|| jēpeta, ali Amērika, ime, īskra.

2.23. Finalni m konsekventno prelazi u n u nastavcima i nepromjenjivim rječima: govōrin s jednōn ženōn, nōsin vodē nāšin kozōn. Izdvajamo brojeve sēdan, ōsan. U rije-

² Tu nije sigurno potječe li e od jata ili od staroga e.

³ U svim primjerima, radi lakše snalažljivosti, bilježimo (h).

⁴ U svim primjerima, radi lakše snalažljivosti, bilježimo (č) i (ć).

čima tipa *grôm*, *kûm*, *mulôm*, *srôm* ne dolazi do mijene. Promjena zahvaća dočetak sloga unutar riječi ako nakon *m* ne slijedi *b* ili *p*: *mônci*, *pônti(t)*, ali *lumbrëla*, *pûmpa*.

2.24. Finalni se slogovni *l* zadržao na dočetu osnovice imenica, pridjeva i priloga: *karatîl*, *sôkol*, *sôl*, *vêl*, *vřtal*; *bîl*, *cîl*, *gôl*, *kîsel*; *pôl*, kao i na dočetu unutrašnjega sloga: *dôlcima* DLI mn., *kaldâja*, *koltrîna*, *pôlca* G jd., *šôlša*. Reduciran je u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga: *izgorî*, *plâko*, *potonû*, *prôdo*. Rijetki su prežitici tipa *maknûl*, samo kod najstarijih.

2.25. Fonem *l* nije dio konsonantskoga sustava. Dosljedno je zamijenjen s *j*, a u manjem broju primjera s *l*: *čâpja*, *kâšaj*, *kjûč*, *krâvji*, *kûpjen*, *oslâbjen*, *zemjâ*, *žejûd*, *žûj*; *plësko(t)*, *ôzbilno*, *Žêlka*. Zbog mijene *l* > *j* ne može se zaključiti je li bilo umetanja epentetskoga *l* u skupine *pj*, *bj*, *mj*, *vj*. Nesliven je izgovor jedinica u primjerima tipa *evand'êlje*, *razdîljen*, *vesêlje*, ali *ûje*, *zêje*.

2.26. Vrlo je frekventno slabljenje napetosti konsonanata: a) afrikata > frikativ: *bôraški*, *brôški*, *dûgaški*, *Grška*, *kûška*, *težôški*; b) okluziv > sonant: *olnî(t)*, *pôlbradak*, *polpîsâ(t)*, *pôlpora*, *zôlnî*; na morfološkoj granici: *pol drâču*, *ol têbe*; c) okluziv se reducira: *bogâstvo*, *hrvôski*, *poplât*, *proklêstvo*, *Splîska*.

2.27. Netipične konsonantske skupine razrješavaju se eliminacijom njezina prvoga člana: *čelâ*, *čêr* ('kîci'), *dî*, *kô*, *sovâ(t)* ('psovati', 'svadati se'), *šenîca*, *tîca*.

2.28. U izdvojenim primjerima sonant *v* u skupinama s *r* ili *ř* u istome ili narednome slogu može biti reduciran: *črčôjâk*, *sêkar*, *sekřva*, *srbî(t)*, ali *četrvtâk*, *četrvtî*, *mrtvâc*, *tvřd*.

2.29. Depalatalizacija *n* > *n* zabilježena je u primjerima *ditînstvo*, *jônci* N mn., *lanskî*.

2.30. Nazal *n* može se fakultativno javiti kao navezak u morfemima dativa, lokativa i instrumentala množine imenskih riječi: *katrîdima(n)*, *kôlima(n)*, *krâvima(n)*. Kao navezak ovjeren je u rednim brojevima: *prvîn*, *drûgin*. Sekundarni je nazal umetnut u *nîndra*.

2.31. U nekim primjerima dolazi do kontaktne i distantne asimilacije (ne uvijek sustavno): *š nîma*, *š nîn*; *čîžme*, *ošûšî(t)*, *šašî(t)*.

2.32. Kontaktne i distantne disimilacije zahvaćaju pokoje primjere: *sedavnâ(j)st*, *osavnâ(j)st*; *sûmjâ*, *sumjîva*, *sumjâlî smo*. Fonem *l* rezultat je disimilacije fonema *r* u *lebrô*, *lebrâ* N mn.

2.33. Umekšavanje je nazala ovjeren u konsonantskoj skupini *gn*: *gñîzdô*, *gñôj*, *zagñôjî(t)*. Nazal je umekšan u riječi *ôrgań* (*ôrgña* G jd.), a može se umekšati i u riječi *kôšńica*.

2.34. Polazno *vø* (< **vъ*) u funkciji samostalnoga prijedloga i prefiksa rezultiralo je vokalom *u*: *u butîgu*, *u selô*, *u subôtu*; *udovîca*, *ulovî(t)*, *unûka*, koji samo sporadično može biti reduciran: *srîd*|| *srî*|| *sř* ('usred'), *tôřik* ('utorak'). Lik *vø* u zasebnim se primjerima realizira kao *va*: *vazê(s)t* – *vazîma(t)*|| *vazîmo(t)*, *vazmëni*.

2.35. Nakon redukcije poluglasa skupina *væs* (< **vъs*) metatezom je preinačena u *sv*: *svâkako*, *svâki*, *svêga*, *svâ*, ali *vâs* N jd. m. r.

2.36. Prozodijski sustav ložiškoga idioma čine tri akcenta: kratki silazni (*ä*), dugi silazni (*â*) i neoakut (*ã*). Prednaglasna je duljina sačuvana, a zanaglasna pokraćena. Prednaglasna duljina ne može stajati ispred neoakuta. Primjeri: *dîtelîna*, *kopîto*, *vretenô*; *pôlka*, *žumônce*, *kamomîl*; *mâslîna*, *vejâča*, *rogôč*; *čîmâk* ('stjenica'), *mûkâ* ('brašno'), *kjûčôn* I

jd. U govoru su provedena duljenja ispred sonanta i ispred zvučnoga suglasnika, pri čemu se dobiva dugi silazni akcent: *dīm, kotôl, tovôr; bubrîg, obîd, prôg*. Mlado duljenje ä > ã pogađa svako ä u nefinalnome slogu (osim u futurskim oblicima tipa *zvãćete* i sveza tipa *ženã je te* u nekim posuđenicama): *bãčva, grmjãvina, jãñac, mlãdost, prvãri(t)*.

3. POLAZIŠTE I ISTRAŽIVANJE

Istraživanje je uključilo kazivače starije generacije. S obzirom na to da je naselje prirodno izoliranije, manje izloženo migracijama, turistima, kontaktima i drugim utjecajima – gotovo svi govornici imaju dobro sačuvanu čakavštinu.

Dio je termina dobiven u okviru terenskoga dijalektološkoga istraživanja mjesnoga govora Ložišća 2012. i 2013. godine. Godine 2014. usmjerenim su se pitanjima istraživali nazivi za zanimanja, zvanja i počasne službe, a i ponovno su provjereni termini koji su dobiveni u slobodnim razgovorima u prethodnim istraživanjima. S informatorima su vođeni, osim ciljanih pitanja, nevezani razgovori o prošlosti naselja, starim zanimanjima u naselju i okolici, raznim djelatnostima, vojsci, ratovima i dr., kako bi se i na taj način što prirodnije došlo do relevantnih termina.

Terenska su istraživanja posvjedočila da govornici starije generacije znatno čuvaju stare romanske nazive i da ih nerijetko koriste u slobodnim razgovorima, posebice pri pričavanju prošlih događaja, običaja i vremena. Od nekoliko su obavjesnika u okviru istraživanja 2014. godine najviše pripomogli sljedeći: Jure Ivko (1934.), Stipe Sapunar (1940.), Zora Sapunar (rođ. Domić) (1944.), Helena Valerijev (rođ. Martinović) (1946.), Ina Marinović (rođ. Lučić) (1949.).

4. BIBLIOGRAFSKE KRATICE

- (**An.Go**) – Anić, Vladimir; Goldstein, Ivo (1999). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.
- (**Bo**) – Boerio, Giuseppe (1867). *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Reale tipografia di Giovanni Cecchini edit.
- (**Co.Zo**) – Cortelazzo, Manlio; Zolli, Paolo (1999). *DELI – Dizionario Etimologico della Lingua Italiana*. Bologna: Zanichelli.
- (**Do**) – Doria, Mario (1987). *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trieste: Il Meridiano.
- (**Kl**) – Klaić, Bratoljub (1985). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: NZMH.
- (**Mi**) – Miotto, Luigi (1984). *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*. Trieste: LINT.
- (**Pa**) – Paoletti, Ermolaio (1851). *Dizionario tascabile veneziano-italiano*. Venezia: Tipografia di Francesco Andreola.
- (**Pi**) – Pinguentini, Gianni (1954). *Dizionario storico etimologico del dialetto triestino*. Trieste: Borsatti.
- (**Ro**) – Rosamani, Enrico (1990). *Vocabolario giuliano*. Trieste: LINT.

- (Sk) – Skok, Petar (1971-1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV. Zagreb: JAZU.
- (Vi) – Vinja, Vojmir (1998-2004). *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, I-III. Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- (Zi) – Zingarelli, Nicola (2006). *Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.

5. ROMANIZMI IZ SEMANTIČKOGA POLJA ZANIMANJA, ZVANJA I POČASNIH SLUŽBI

5.1. NAČIN OBRADBE JEDINICA

Natuknice su poredane abecednim redom. Najprije je istaknuta natuknica (masnim pišmom), oblik genitiva jednine, zatim se pišu gramatički podaci te sinonim ili definicija značenja na standardnome jeziku. U tijelu teksta natuknice iz izabranih se rječnika navode termini i značenja koji su povezani s podrijetlom natuknice, odnosno etimološki opis. Potom se navode značenja iz hrvatskih rječnika stranih riječi. Ispod svake je natuknice na ložiškome idiomu zabilježen jedan ili više primjera koje su naveli informatori.

5.2. ANALIZA ROMANIZAMA IZ SEMANTIČKOGA POLJA ODJEĆE, OBUĆE I MODNIH DODATAKA

advokāt, advokāta *m* – odvjetnik

Boerio je zabilježio termin *avvocato* “difensore delle cause civili” (Bo.51), a isti je evidentiran kod Dorije i Rosamanija: *avvocato* “avvocato” (Do.839-840), *avvocato* “avvocato” (Ro.50). Kod Miotta nahodimo natuknicu *avocàl* “avvocato” (Mi.13). U rječniku je talijanskoga jezika protumačeno: *avvocato* “dottore in giurisprudenza, iscritto in apposito albo professionale, abilitato a difendere una parte nelle cause civili, penali e amministrative” (Zi.190). Podrijetlo riječi valja tražiti u lat. *advocātu(m)*, part. pass. di *advocāre* “chiamare in giudizio” (*vocāre* “chiamare”) (Co.Zo.157-158). Skok pod natuknicom *abòkāt* ističe da je termin talijanskoga podrijetla od *avvocato*, poimeničen part. perf. od *vocare* “pozvati na sud” (Sk.I.4), za razliku od Vinje koji pod natuknicom *avòkat* bilježi da je riječ o primljenici iz mletačkoga *avvocato*, a potonje od *advocatus*. Lik je zabilježen u dvama rječnicima stranih riječi: *advòkāt* “branitelj okrivljenog u kaznenom postupku, zastupnik stranke u parničnom postupku; odvjetnik (An.Go.42), *advòkāt* “odvjetnik, branitelj; zastupnik (naročito pravni) (Kl.16).

Δ *Zvòli su nêžinega òca Stânkota iz M(i)lnê da je advokāt jer je òn hodî ùvi po sūdù, ondâ su ga zvòli Stâanko advokāt.*

Δ *Vajô mi pò(ć) na sūd jer smo se jòvìli advokātu da nas zastùpo.*

ad'utònt, ad'utònta *m* – pomoćnik (visokomu časniku ili službeniku)

Boerio donosi leksem *agiutante* “uffiziale che serve agli ordini del suo superiore” (Bo.25). Standardnojezični lik *aiutante* ima značenje “chi aiuta o assiste qlcu. nello svoglimento di un lavoro o in un ufficio”, a posvjedočen je kao pomorski i vojni termin s podrijetlom iz latinskoga *adiutāre* (< *adiuvāre*, *ād-* + *iuvāre* “grovare”) (Zi.63). U Skoka je ovjerenjena pojava *adūtanat* “pomoćnik” < tal. *aiutante* < lat. *adiutans*, gen. *-antis* od *adiutare* “pomagati” te napominje da je kao vojnički termin običniji lik *adūtant*, bez nepostojanog *a* (Sk.I.10). Pod natuknicom *ajūt* Vinja bilježi: *ajutant* < mlet. *agiutante* (Vi.I.15). U rječnicima je stranih riječi posvjedočeno: *adūtant* “onaj koji je dodijeljen visokom oficiru neke vojske ili visokom službeniku” (An.Go.42); *adūtant* “oficir službeno dodijeljen kao pomoćnik komadantu ili štabu” (Kl.17).

Δ *Ōn je bī pomoćnik nikōmu oficīrū, ōn je nēgōv adūtōnt.*

arhitè(k)t, arhitè(k)ta *m* – arhitekt

U rječniku je talijanskoga jezika značenje “chi esercita l’architettura” pokriveno terminom *architétto* (Zi.140), čije je podrijetlo izvedeno iz latinske riječi *architēctum*(*m*), a potonje iz grčkoga *architēktōn* (*archi-* + *tēktōn*) (Co.Zo.122). Potvrda je zastupljena i u hrvatskim rječnicima stranih riječi: *arhitekt* “onaj koji se bavi kao stručnjak projektiranjem zgrada, estetskim oblikovanjem, arhitekturom i onim što se smatra njenim djelokrugom” (An.Go.113-114); *arhitekt* “graditelj, građevinski inženjer; građevinski umjetnik i stručnjak koji osniva visoke gradnje (zgrade, građevine) te vodi i nadzire njihovu izvedbu” (Kl.98-99).

Δ *Rîč arhitè(k)t nīsmō pūno govōrīli, ali u novīje vrīme rēčemo da trībo nōč arhitè(k)ta da nan ništō projektīro.*

bašaljēr, bašaljērā *m* – vrsta pješaka u talijanskoj vojsci

Riječ je registrirana u Rosamanijevu rječniku: *bersalier* “bersagliere” (Ro.86). U standardnome talijanskome jeziku termin *bersaglière* nosi značenje “soldato dello speciale Corpo di fanteria leggera istituito nel 1836.” Podrijetlo je termina rastumačio Zingarelli: ant. fr. *bersail*, da *berser*, di orig. francone (**birson* “andare a caccia”) (Zi.224), a potonje je tumačenje potkrijepljeno i u talijanskom etimološkome rječniku: *bersaglière* < *bersail* (Co.Zo.205). Naziv je predstavljen u hrvatskim rječnicima stranih riječi: *bersaljēr* “pripadnik specijalne pješačke jedinice talijanske vojske, izvježbane osobito u gađanju i pokretljivosti, nose šešire ili šljemove s perjanicom od crnog pijetlova repa” (An.Go.169); *bersaljēr* “vrsta pješaka u talijanskoj vojsci (nose široke pustene šešire s perjanicom)” (Kl.164).

Δ *U onēn rātu bašaljēr je bī vojnīk kojī je imō berītu i ondā na berītu perō.*

bikōr, bikōrā *m* – mesar⁵

U relevantnim je rječnicima markiran isti termin u istome značenju: *bechèr* “beccaiò, beccaro, macellaio” (Bo.73.), *becher* “beccaiò, macellaio” (Pa.21), *bechèr* “macellaio” (Mi.22), *becher* “beccaiò, macellaio” (Do.65), *becher* “beccaiò, macellaio” (Pi.19), *becher*

⁵ Nazivak se u ložiškome idiomu koristi, premda je potisnut novijim terminom *mesōr*. U prepričavanju prošlih događaja govornici rabe isključivo riječ *bikōr* (i *bikarija*).

“macellaio” (Ro.82). U rječniku talijanskoga jezika nahodimo potvrđnicu *beccàio* “macellaio” (Zi.217), čije je podrijetlo povezano s riječi *bécco* “capretto”, “maschio della capra”, a iz lat. *bēccu(m)* < vc. di orig. gall. (Co.Zo.197-198). Skok pod natuknicom *bèko* “jarac” razjašnjava: *bikâr* < tal. *beccàio* = *beccaro*, mlet. *becher*, *bicher* < srlat. *beccarius*, što je izvedenica od *beccus* “jarac”; ističe da inačice *bikar*, *bekar* mogu biti i posuđenice iz dalmato-romanskoga (Sk.I.134-135). Klaić bilježi lik *bèkâr* “mesar, komadar, kasapin” (Kl.159), uz inačicu *bikâr* (Kl.170).

Δ *Mèni otàc – Jürè Mićè – bì je stòri bikôr. Ovè gödine je tòšno stò gödin da se vòl, ìza ovè kužine s onè stronè, otvorìla bikarija – hiljadu dèvestò četnaèste. Tòšno stò gödin.*

brbîr, *brbîrà m* – brijač⁶

Termin *barbièr* registriran je u Boerijevu rječniku (Bo.63), a isti je zastupljen kod Dorije i Rosamanija: *barbier* (Do.55, Ro.67). Standardnojezični lik *barbière* sadrži značenje “chi taglia e rade per mestiere la barba e i capelli” (Zi.206), a njegovo se podrijetlo povezuje s imenicom *bârba* koja dolazi od latinskoga *bârba(m)* < di orig. indoeur. (Co.Zo.179, 182). U Skoka pod natuknicom *bârba* nahodimo pojavnicu *barbir* “brijač” za koju notira da potječe od talijanskoga *barbiere* (Sk.I.111). Anić i Goldstein te Klaić navode imenicu *bârbîr* “brijač” (An.Go.153, Kl.147).

Δ *Franîc je bì püno dèbel, jedvä je dîhò ol debelinè. Òn je bì brbîr, i činî je prîrèdbe. A Pèrè Sîbija je isto bì brbîr i rōdî je š nîn – rōdîli su subòton i nedîjon. Kal je Franîc ùmr, Pèrè Sîbija je nastâvi.*

butigîr, *butigîrà m* – prodavač u dućanu

U Boerievu je rječniku evidentiran termin *boteghièr* “il padrone o esercente della bottega” (Bo.95), kao i kod Paolettija: *boteghier* “bottegaio, bottegante” (Pa.26). U ostalim je četirima rječnicima jednaka pojavnica: *botegher* “merciaio, bottegaio” (Ro.109), *botheger* “bottegaio” (Pi.29), *botegher* “bottegaio, anche (spreg.) negoziante” (Do.88), *boteghèr* “bottegaio” (Mi.31). Imenica *bottegàio* u standardnome talijanskome jeziku nosi značenje “chi gestisce una bottega, spec. di generi alimentari; negoziante”, a proizlazi iz oblika *bottéga* < lat. *apothēca(m)* < grč. *apothékē* (Zi.252). Pod natuknicom *bùtiga* Skok bilježi lik *butigîr*, što je radna imenica na *-ir* (< mlet. *-er* < lat. *-arius*), a podrijetlo vidi u mlet., tršć. *botegher* (Sk.I.245). Klaić je naveo natuknicu *bùtiga*, koja obuhvaća i lik *butigâr* “vlasnik butige, sitan trgovac” (Kl.207), a isti su lik i značenje potvrdili Anić i Goldstein (An.Go.210).

Δ *Mî bimo za butîgu rëkli ‘blagâjna’ – grēmò u blagâjnu. Mâlo smo govorîli butîga. Prvî je držò butîgu Vòlè, òn je bì butigîr, tò ti je ol Zîrnota nònota brät.*

diretûr, *diretûrà m* – direktor, upravitelj, ravnatelj

U rječniku je standardnoga talijanskoga jezika uvrštena natuknica *direttóre* u značenju “chi dirige un istituto, un’azienda, un’attività” (Zi.549). Cortelazzo i Zolli podrijetlo ri-

⁶ Naziv se u govoru bračkih Ložišća rjeđe koristi – osim ovoga oblika u upotrebi je i *brijdč*, no s obzirom na to da danas u naselju nema brijača, kao ni u susjednim mjestima, uporaba ovoga termina nije frekventna.

ječi razjašnjavaju na sljedeći način: lat. tardo *directōre(m)*, lat. *directiōne(m)* (< *directus*, part. pass. di *dirigere*), giunte a noi prob. attrav. il fr. *directeur*, *direction* (Co.Zo.469-470). U Klaića nalazimo potvrdnicu *direktor* “namještenik na višem položaju koji uz izvjesnu veću samostalnost i odgovornost rukovodi poduzećem, ustanovom ili njihovim većim sektorom” (Kl.304).

Δ *Jō san rōdila u konfēkciju i imāla san diretūrā ovēga Nēnū Kūščēvića – ōn mi je bī diretūr.*

fabricjēr, fabricjērā *m* – crkovinar

U Boerijevu rječniku stoji nazivak *fabriciēr* sa značenjem “colui che, come in qualità di Curatore civile, amministra le rendite d’una chiesa e soprintende alla polizia materiale di essa” (Bo.257). Riječ je ovjerena kod Rosamanija u inačici *fabrizier* sa značenjem “chi soprintende alla manutenzione e all’amministrazione d’una chiesa” (Ro.350). U talijanskom etimološkome rječniku naveden je lik *fabbricière* uz objašnjenje: “chi sovrintende alla fabbrica d’una chiesa o chi fa parte d’una fabbrica”, a etimologija je povezana s francuskim *fabricier* (< *fabrique* “fabbrica”) (Co.De.553). Vinja pod natuknicom *fābrika* donosi termin *fabricjēr* te mu pripisuje mletačko podrijetlo od *fabricier* (Vi.I.145). Leksem je registriran i u našim rječnicima stranih riječi: *fabricijēr* “tutor nad crkvenom imovinom” (An.Go.403); *fabricijēr* “crkveni tutor, prokurator, nadstojnik nad crkvenom imovinom” (Kl.405).

Δ *Po crīkvi su ūvi(k) hodili: meštra Jâkov, stōri Fērdē, Jūrē Nadōlov, Jūrē Antičev, ondā Mōtē Urē... onī su bīli fabricjēri... tō ti je bīlo u mojōj mlādosti.*

fakīn, fakīna *m* – javni nosač; pomagáč

U Boerijevu je rječniku zabilježena ovjera *fachin* “facchino” (Bo.257), jednako kao i u ostalim izvorima: *fachin* “facchino” (Pa.90), *fachin* “facchino” (Do.221), *fachin* “facchino, (oggi) portabagagli” (Ro.350). U standardnome je talijanskome jeziku u upotrebi termin *facchino* u značenju “chi per mestiere trasporta carichi o bagagli nelle stazioni, nei porti e sim.”, a etimologija je nesigurna (Zi.672). Skok notira da nazivak potječe od tal. = mlet. *facchino* (poimeničen pridjev na *-ino*) “portabagagli” te ističe da je prema Battistiju nepoznatoga podrijetla, a prema drugima (Gamillscheg i dr.) germanskoga (nizozemskoga) podrijetla (Sk.I.503). Termin je markiran i u dvama hrvatskim rječnicima stranih riječi: *fākīn* “1. onaj koji radi sitne nepodopštine; deran, mangup, berekin; 2. nosač, služnik (An. Go.405); *fākīn* “1. uličnjak, grubijan, deran, mangup; 2. nosač, trhonoša, sluga (u primorskim krajevima)” (Kl.407).

Δ *Čēkodu te fakīni na vapōr po ćedu ti prnī(t) bōrše i vrīće.*

fogīsta, fogīste *m* – ložáč na brodu

Boerio ispisuje natuknicu *foghista* u značenju “quello che fa dei fuochi d’artificio” (Bo.277), a isti je lik potvrđen u Paolettijevu rječniku: *foghista* (Pa.100), kao i kod Dorije: *foghista* “fuochista navale” (Do.240).

Δ *Nīmo vēj fogīstih na brodū jer sāl je tekūće gōrivo, ne lōži se.*

frôtar, frôtra *m* – redovnik, franjevac

U rječničkim je građama registrirana ista natuknica: *frate* (Bo.286), *frate* (Ro.402), *frate* “*frate, monaco*” (Pi.93), *frate* (Do.248). Standardni termin *frâte* nosi značenje “*religioso di un ordine monastico cattolico*” (Zi.740), a proizlazi iz latinskoga oblika *frâtre(m)* “*fratello*” (Co. Zo.611). Riječ je ovjerena u rječnicima stranih riječi: *frâtar* “*redovnik nekih katoličkih redova, ob. franjevac*” (An.Go.452); *frâtar* “*redovnik, samostanac, monah*” (Kl.452).

Δ *Tô nîsù popî, nêgo frôtri. Onî su obučenî u crnò ìli kafenò, ìmodu dũgaške vêšte.*

gaštôt, gaštôta *m* – glavni pomoćnik u crkvi⁷

Kod Boerija, Paolettija i Rosamanija nahodimo potvrđnicu *gastaldo* (Bo.301, Pa.116, Ro.425-426). U rječniku je standardnoga jezika evidentiran lik *castaldo* o *gastaldo* te pokriva značenje “*un tempo, amministratore dei beni di una famiglia o di un monastero*” (Zi.324). Podrijetlo je toga termina iz langob. *gastald* (Co.Zo.310). Vinja bilježi naziv *gaštald* te mu podrijetlo izvodi iz mletačkoga oblika *gastaldo* < langob. *gastald* (Vi.I.175). Kod Anića i Goldsteina potvrđen je lik *gastald* “*1. u langobardskoj Italiji (6. – 8. st.) upravitelj pojedinih kraljevskih imanja; 2. u Mletačkoj Republici lokalni nosilac upravne i sudske vlasti*” (An.Go.470), dočim je u Klaićevu rječniku zastupljen lik *kăštald* “*upravitelj (crkvenog) dobra*” (Kl.673), uz inačicu *gastald* (Kl.471).

Δ *Gaštôt je bî dêsna rûkâ kurôtu – ôn bi svê bî činî če bî mu kurôt rêka.*

Δ *Nôjvažniji oko crîkve je bî gaštôt, ôn je slûžî kurôta u svêmu i svê je činî çe jê bîlo potrĩba.*

impjegôt, impjegôta *m* – činovnik, službenik

Termin *impiega* ovjeren je u Boerijevu rječniku u značenju “*s'intende Uomo esercente pubblico impiego, od ufficio*” (Bo.329), kako je to i kod Miotta: *impiegâ* “*impiegato*” (Mi.96). Rosamani je zabilježio lik *impiegato* (Ro.481). Standardnojezični termin glasi *impiegato* te znači “*dipendente addetto a lavori non manuali in uffici pubblici o privati*” (Zi.863). Etimološki gledano nazivak je povezan s latinskom riječi *implicare*, kako to bilježe Cortelazzo i Zolli (Co.Zo.736). U Skokovu rječniku pod natuknicom *impijeg* nahodimo lik *impjêgât* “*činovnik*”, čije podrijetlo tumači na ovaj način: lat. *implicare* > tal. *impiegare*, tal. poimeničen part. perf. *impiegato* > *impjêgât* (Sk.I.719). U rječnicima stranih riječi uočavamo: *impjêgât* “*administrativni službenik*”; *impjêgat* “*činovnik, namještenik*” (Kl.577).

Δ *Prîn se nî govorîlo da je nikôr slûžbenik, nêgo da je ôn impjegôt.*

inžinîr, inžinîrâ *m* – inženjer

Natuknica *ingegnèr* navedena je u Boerijevu rječniku (Bo.343), a u ostaloj se građi javlja u različitim oblicima: *inzegnèr* “*ingegnere*” (Mi.102), *ingenier* “*ingegnere*” (Do.306). Podrijetlo je standardnojezičnoga lika *ingegnère* od riječi *ingegno*, a pokriva značenje “*chi, conseguita la laurea e l'abilitazione professionale, si occupa della progettazione e dirige la re-*

⁷ Šimunović bilježi *gaštôld* u značenju “*upravitelj (crkvenog) imanja*”, i to kao karakterističan lik za govor Ložišća (Šimunović 2009: 247). Potonju inačicu govornici nisu potvrdili. Svi posvjedočuju likom *gaštôt* i to u značenju “*onaj koji je glavni crkovinar, glavni svećenikov suradnik, vođa crkvenih poslova*”.

alizzazione di opere edilizie, stradali, meccaniche, navali, aeronautiche, industriali e sim.” (Zi.906). U rječnicima stranih riječi tumači se: *inženjër* “osoba s visokom školskom spremom koja projektira građevine, strojeve i uređaje, organizira proizvodne jedinice ili gradilišta ili njima rukovodi” (An.Go.608); *inženjër* “fakultetski obrazovan tehničar” (Kl.609).

Δ *À je prîn bìlo inžinčrih? A sâl su svi inžinčri i magistri, ma smo mî pametniji o(d) pûno ñih sa skûlima danäs.*

jandâram, jandôrma *m* – žandar

U Dorijinu je rječniku podastrta natuknica *giandarmo* “gendarme, poliziotto” (Do.267), kako je i kod Rosamanija: *giandarmo* “gendarme” (Ro.433). Miotto je evidentirao termin *gendârmo* “gendarme” (Mi.88). U rječniku je standardnoga jezika zasvjedočeno: *gendârme* “anticamente, soldato di cavalleria pesante” / “in alcuni Stati esteri, soldato di gendarmeria addetto alla tutela dell’ordine pubblico” (Zi.771). Ondje je opisano da termin potječe iz francuskoga *gendarme* < *gens d’armes*, a jednako je potvrđeno i u rječniku Cortelazza i Zollija (Co.Zo.643). Skok pod natuknicom *ôrûžje* ističe da imenica *žandar* dolazi od *gens d’armes* (Sk.II.567). U Vinjinim Jadranskim dopunama pod natuknicom *jëndaram* tumači se podrijetlo nazivaka *žendar* i *indarmić*: prvi je mlađi, a drugi nastavlja tal. oblik *gendarme* (< *gent d’armes* “ljudi pod oružjem”) s prijelazom *đ* > *j* (Vi.II.35).

Δ *Bî je iz M(i)lnê jedôn jandâram Jõzè. A u nõs je ovõl u počëtku onëga rãta stô jedôn jandâram – imô je sîna Tõmislava, bî je mõj prijatej.*

Δ *Znõš da je jandâram bî Zõrè, a tõ ti je bî ol Përle otãc, onî će mü je Mõrè bila ženã. Përle je Zõrine tetè müža brãt.*

jëmetar, jëmetra *m* – mjernik, geodet

Leksem *geòmetra* ovjeren je u rječniku standardnoga jezika sa značenjem “professionista che effettua rilevazioni diverse ai fini della determinazione dei caratteri topografici di una zona e progetta e dirige lavori di costruzioni civili di modesta entità”, a ondje je protumačeno i podrijetlo riječi: lat. *geòmetra(m)*, iz grčkoga *geòmétrēs* (*gē* “terra” + *métrēin* “misurare”) (Zi.775), koje potkrepljuju Cortelazzo i Zolli (Co.Zo.647-648). Pod natuknicom *õmitro* Vinja zaključuje da je riječ preuzeta iz talijanskoga *geòmetra* “agrimensore” (Vi.II.225). Lik *gëometar* u značenju “mjernik, geodet” zastupljen je u obama rječnicima stranih riječi (An.Go.477, Kl.479).

Δ *Dõće jëmetar izmîri(t), tâmo cedu dîli(t) lõzje.*

ježuvît, ježuvîta *m* – isusovac

U rječničkim građama nalazimo sljedeće potvrđnice: *gesuvita* “gesuita” (Do.265), *gefuita* “gefuita (religioso della Compagnia di Gesù, fondata da S. Ignazio)” (Ro.430). Standardnojezični lik glasi *gesuita* te nosi značenje: “religioso dell’ordine istituto da S. Ignazio di Loyola” (Zi.781). Podrijetlo vuče od imenice *Gesù* (Co.Zo.651). U Klaićevu je rječniku zabilježen lik *jezuit* “član borbenog reda katoličke crkve ‘Družbe Isusove’ koji je osnovan na kraju prve polovine 16. st.” (Kl.630).

Δ *Mojà mãt je spomînõla: ‘Bîli su ježuvîti propovîdã(t)’.*

kalafõt, kalafõta *m* – brodograditelj, majstor drvodjelja

U Boerijevu je rječniku notirana imenica *calafão* “colui che ha la cura di calafatare o intonacare i navigli” (Bo.116). Drugi autori ovako bilježe: *calafà* “calafao, calafato” (Pa.34), *calafà* “calafato” (Do.111), *calafà* “calafato” (Pi.40), *calafà, calafado* “calafato” (Ro.143). U standardnome talijanskome jeziku termin *calafàto* ima značenje “operaio specializzato nel calafataggio delle navi” (Zi.278), koji se etimološki dovodi u svezu s grčkom riječi *kalaphátēs* (Co.Zo.271). Skok za termin *kaláfāt* u značenju “majstor drvodjelja koji gradi brodove” bilježi etimološku napomenu: *kaláfāt* < mlet. *calafà*, tal. *calafato* (Sk.II.17). Lik *kaláfāt* sa značenjem “tesar brodograditelj; šuper, brodogradilišni majstor” ovjeren je u dvama rječnicima stranih riječi (An.Go.636, Kl.645).

Δ *Kalafõt je onîn çe rōdi brōde, ali u nōs nî bîlo nî brōdi(h) ni kalafõti(h).*

Δ *Govõridu da je jedõn ol nõjbõjih u M(i)lnû od mlâjih bî Tõnçi Kõra, da je bî nõjbõji kalafõt.*

kaligēr, kaligērã *m* – postolar

Boerio je zabilježio leksem *caleghèr* “calzolaio e calzolaro, maestro di fare scarpe” (Bo.118), koji je registrirao i Miotto: *caleghèr* “calzolaio” (Mi.41). U trima rječnicima susrećemo isti termin: *caligher* “calzolaio” (Do.114), *caligher* “calzolaio” (Ro.147), *caligher* “calzolaio” (Pi.41). Dva su lika zastupljena u rječniku standardnoga talijanskoga jezika: †*caligaio* “calzolaio” (Zi.283) i *calzolàio* “artigiano che fa o aggiusta scarpe e calzature in genere” (Zi.285). Prvi je nazivak potekao od latinskoga *caligāriū(m)* < *cāliga* (Zi.283), a potonji od latinskoga *calceolāriū(m)* < *cālceus* (Zi.285). Skok pod natuknicom *kaligēr* “postolar” bilježi: *kaligēr* < mlet. *caleghèr* = tal. *caligaio; cāliga* “rimaska vojnička cipela” (Sk. II.21). Anić i Goldstein navode: *kaligēr* “postolar” (An.Go.638).

Δ *Pjerîn je bi kaligēr, meštra Jâkov, meštra Kûzma... Pjerîn je Mõrî Beljurinõj křpi postolè za famèju, a onà je nèmu donîla pè lîtor vînà i ondà su – za nevõju – vînõ pòpili cìgani.*

Δ *Bîli bimo îšli u kaligērã: ‘Šjolõjte mi ovõ, zakřpите mi ovõ, plõtîću van’.*

kamaljēr, kamaljērã *m* – konobar

Lik *camarièr* “cameriere” zasvjedočen je u Boerijevu rječniku (Bo.121). U svim su ostalim rječničkim pokladima iste potvrde leksema: *camarièr* “cameriere” (Mi.42), *camarier* “cameriere” (Ro.151), *camarier* “cameriere” (Do.117). Standardnojezični lik glasi *camerière* te pokriva značenje “in ristoranti, bar e sim., chi serve i clienti al tavolo” (Zi.287). Podrijetlo je leksema u talijanskome protumačeno na sljedeći način: *camerière* < provz. *camarier*, dal lat. tardo *camerāriū(m)* (Co.Zo.278-279). Skokovo objašnjenje nahodimo pod natuknicom *kāmara*: *kamarjer* “konobar” < mlet. *cāmara* + tal. sufiks *-iere* (Sk. II.24.25). U dvama je rječnicima stranih riječi markiran termin *kamārjēr*: “konobar” (ob. tipičnih manira i uslužnosti) (An.Go.640); “sobar; konobar” (Kl.651). Klaić navodi još oblike *kamarijēr* (Kl.651) te *kamaljēr* (Kl.650).

Δ *Prîn smo govorîli kamaljēr, a sã(l) nas poslužije konõbar.*

kantadūr, kantadūrā *m* – (počasni) pjevač u crkvi

Imenicu *cantadōr* registrirao je Boerio (Bo.129), kao i Paoletti: *cantador* (Pa.39). U standardnome talijanskome jeziku pojavljuje se lik *canatōre* “chi (o che) canta; cantante” čije je podrijetlo iz latinskoga *cantatōre(m)*, prema *cantāre* (Zi.297). O terminu *kantaduri* (mn.) “počasna služba predvodnika pjevanja u crkvi (imaju posebno mjesto na crkvenom koru)” piše Skok u natuknici *kānat²*: lat. *-atarem* > mlet. *-ador* > *-adur*, od tal. *cantare*, iterativ od lat. *canere* (Sk.II.31).

Δ *Žōnè iz Borīc bī je stōri kantadūr: Bī je cōrov na jelnō ōko i bī bi naslōnen na kōt i ōn je bī gōr dōk je bī žīv i bī je gospodōr ol kantadūrih. I Mōtē Pōbota je bī kantadūr... Pōbotovi su prētežno bīli vēzoni za crīkvu. Bīlo hi je mejkō...*

kapitōn, kapitōna *m* – kapetan, zapovjednik broda

U Boerijeju je rječniku zastupljen lik *capitānio* “titolo di uffizial militare” (Bo.134) kao kod Rosamanija: *capitano* “capitano” (Ro.166), dok Dorijin rječnik uključuje termin *capitan* “capitano” (Do.127). Standardnojezični lik glasi *capitāno* i sadrži značenje “chi ha il comando di una nave o, anticamente, di una flotta” (Zi.300-301). Etimologija je riječi protumačena na sljedeći način: *capitāno* < lat. parl. **capitānu(m)*, da *cāput*, genit. *cāpitis* “capo” (Co.Zo.290). U Skokovu je rječniku pod natuknicom *kapētān* navedena etimološka pripomena: *kapētān* < tal. *capitano* < lat. *capitanus* (Sk.II.41). Ovo je zanimanje uvrstio i Klaić: *kapētān* “čin oficirskog kadra vojno-pomorskih snaga” (Kl.659).

Δ *Mōj starīji brāt je bī kapitōn dūge plovīdbe. Kapitōn u selū je bī para Zuōn, ōn je bī kapitōn na svojev̄n brodū – imō je bracēru.*

karabīnēr, karabīnērā *m* – žandar u talijanskoj vojsci naoružan karabinom

Boerio tumači značenje termina *carabinieri*: “si chiamavano sotto il Governo Veneto que’ Soldati Schiavoni, ch’erano preposti alla guardia de’ pubblici Rappresentanti nelle provincie dello Stato, e che gli accompagnavano nelle pubbliche comparse: detti così dalle Carabine che portavano” (Bo.136). U ostalim su rječničkim izvorima ovjereni sljedeći termini i značenja: *carabinier*, *-ignier* “carabiniere (soldato armato di carabina)” (Ro.170), *carubinier* “carabiniere; anche *carabinier*, *carabignier*” (Do.134), *carabinier* “carabiniere, soldato d’uno speciale corpo di polizia, dal nome dell’arma di cui è dotato, la carabina” (Pi.45-46). Standardni lik glasi *carabinière* čije je značenje ovako razjašnjeno: “1. un tempo, soldato a piedi o a cavallo, armato di carabina; 2. appartenente all’Arma dei Carabinieri che svolge compiti di polizia civile, militare e giudiziaria” (Zi.307), a podrijetlo je riječi iz francuskoga *carabinier*, prema *carabine* (Co.Zo.295). U Skoka nalazimo natuknicu *rabinjeri* (mn.) “talijanski žandarmi, oružnici” pod kojom tumači podrijetlo: riječ potječe od talijanskoga *carabiniere* “vojnici oružani karabinkom”, što je izvedenica na *-iere* (< franc. *-ier* < lat. *-arius*) od *carabina* < španj. *carabina* > *karabina* “puška s dugom cijevi” (Sk.II.91). U rječnicima je stranih riječi istaknuto: *karabīnjēr* “1. pripadnik konjice naoružane sabljama i karabinkama (prvo u francuskoj od 17. stoljeća, kasnije i u drugim zemljama); pripadnik policije u Italiji” (An.Go.651); “u Zapadnoj Europi, u prošlosti – vojnici pješaci i konjanici,

naoružan najboljim vatrenim oružjem; kasnije konjanik strijelac, naoružan karabinkom; u Italiji – žandar, u Španiji – carinik” (Kl.663).

Δ Karabiñēri su bīli talijōnski vojnīci i imāli su karabīnu – tō je jednā puška, pūno dugā, kroz nū je bīlo nōjlāgje pogodi(t) jer je mētak imō dūgi hōd.

kōgo, kōgota *m* – kuhar, brodski kuhar

Boerio navodi lik *cuogo* (Bo.213), uz *cogo* (Bo.177). U Paolettijevu je rječniku zastupljen lik *cogo* “cuoco, cuciniere” (Pa.59). Nazivak je *cogo* “cuoco” uvršten među natuknicama u Miottovu rječniku (Mi.55), a tako je i drugdje: *cogo* “cuoco” (Ro.227), *cogo* “cuoco” (Do.163). Skok je pod natuknicom *kūhati* uključio imenicu *kogo* “kuhar na brodu” koja podrijetlo vuče iz mletačkoga *cogo* (Sk.II.224). Anić i Goldstein bilježe zanimanje *kōgo* u značenju “kuhar; brodski kuhar” (An.Go.687).

Δ Na brodū je kužinōvō kōgo.

kōpo, kōpota *m* – upravitelj stroja na brodu⁸

Leksem *capo* “principale, superiore” evidentirao je Boerio (Bo.134). U istome je obliku termin ovjeren u ostaloj građi: *capo* “dirigente; direttore” (Do.127), *capo* “capo” (Ro.167). Standardnojezični termin *capo* ima značenje: “persona investita di specifiche funzioni di comando”, a potječe od latinske riječi *caput* (Zi.301), što potvrđuju Cortelazzo i Zolli (Co.Zo.291-292). Pod natuknicom *kāp*² Skok razjašnjava postanak riječi: *kāpo* < tal. *capo* < kllat. *caput* (Sk.II.38). U rječnicima je stranih riječi ispisano sljedeće: *kāpo* “koji je na čelu; upravitelj stroja” (An.Go.649); *kāpo* (tal. *capo* “glava, vrh”) “poglavica, šef, starješina, glavar, glavešina” (Kl.661).

Δ Kōpo je rōdi u mākini na brodū, a gōr je bī kapitōn.

Δ Bī je Jūrē, ūmr je otra trīdese, četrdesē gōdišć, ondā su ga zvōli Jūrē Kōpota – a zōč? Jer je bī vražji po je po selū mulariju vodī, ōn je bī ‘kōpo di diāvoli’ – kōpo ol vragō(v).

kurōt, kurōta *m* – župnik

U standardnome talijanskome jeziku termin *curato* nosi značenje “in diritto canonico, sacerdote che coadiuva il parroco, o sacerdote con poteri quasi parrocchiali” (Zi.490). O etimologiji potonjega termina pišu Cortelazzo i Zolli: lat. *cūra(m)* (di etim. incerta), coi der. *curābile(m)*, *curāre*, *curatōre(m)* (Co.Zo.425). Skokovo je tumačenje podrijetla riječi doneseno pod natuknicom *kura*¹: *kūrāt* < tal. *curātō* < lat. *curātus* (Sk.II.240-241). Klačić bilježi: *kūrāt* “svećenik, duhovnik, župnik, paroh, osobito vojni svećenik, ‘dušobrižnik’” (Kl.769).

Δ Mī u selū smo prīn imāli kurōta, a sāl ga nīmomo, sāl živē u M(i)lnū.

Δ Kurōt je bī don Tōnko Īvelić, ovōd je stō. I stōro Jēlta je dōšla u ōca u bikariju i onā govōri šer kurōtu: ‘Don Tōnko, ēvo Van pō(l) līre i rēste mi mīsu za mojē pokōjne’. A ōn govōri nōj: ‘Jēlta, tō pō(l) līre dōj vōde kumi Jūrī, nekā ti ōn dō dvō-trī pūtā po bokūn

⁸ Termin je uglavnom potvrđen u navedenoj fonološkoj inačici što je u skladu s fonološkim zakonitostima govora (*ā > ō*), iako je registriran i oblik bez zatvaranja dugog *a*, odnosno *kāpo*.

mêsa, a jô ću kal bûden govori(t) mîsu za drûge pokôjne, rěc bokûn i za tvoje? . Tâko mi je tîn kurôt ostô ù srcu.

lanternîsta, lanternîste *m* – svjetioničar

Skok pod natuknicom *altirna* ispisuje zanimanje *lanternista* “svjetioničar”, što je radna imenica na *-ist(a)* od talijanskoga *lanterna*, za razliku od likova *antirna* i *intijerna* za koje navodi da su dalmatoromanski leksički ostaci (Sk.I.30). U standardnome je talijanskome jeziku zasvjedočen termin *lanterna* u značenju “apparecchio per segnali luminosi ai naviganti, protetto da invetriate e alloggiato nella parte superiore della torre di un faro” (Zi.979), a ista je leksička potvrda zastupljena u drugim relevantnim rječnicima: *lanterna* (Bo.359, Pa.153, Ro.525, Do.321). Podrijetlo je riječi opisano u etimološkome rječniku: lat. *lanterna(m)*, un grecismo (*lampťer*, da *lampein* “essere luminoso, far luce”) (Co. Zo.847). Imenica *lâtërna* obuhvaćena je u Klaićevu rječniku i nosi značenje “svjetiljka, žižak, fenjer, feral” (Kl.788).

Δ *Lanternîsta je onî ĉe rōdi na lantêrnu. U nōs nî bîlo lantêrni(h), tō u vōs u M(i)lnū.*

makinîsta, makinîste *m* – strojar

U rječniku standardnoga talijanskoga jezika nahodimo termin *macchinista* koji sadrži značenje “chi si occupa della manutenzione e del funzionamento di una macchina, spec. il conducente di una locomotiva o l’addetto all’pparato motore di una nave” (Zi.1031). U etimološkome je rječniku talijanskoga jezika protumačeno podrijetlo imenice *macchinista*: lat. *māchina(m)*, un ant. grecismo, adottato dal dial. dorico *machaná* “macchina” (Co.Zo.902). U trima su rječnicima zabilježeni isti oblici: *māchina* “macchina” (Bo.380-381), *māchina* “macchina” (Do.343), *māchina* “mācchina” (Ro.561). Standardnojezični lik *mācchina* pokriva značenje “qualunque strumento, congegno o apparecchio che compie meccanicamente certi lavori od operazioni”, čije je podrijetlo povezano s lat. *māchina(m)* (Zi.1031).

Δ *Mēni je kuîôd Îvo na brođū bî makinîsta, ôn je dōle u mākinu uprōvjô.*

makinōr, makinōrà *m* – radnik u uljari

Usp. *makinîsta*.

Δ *Makinōri iz Ložišć rōdili su na drāulik dōle u Bobōvišće nā More.*

manavōl, manavōlà *m* – zidarski pomoćnik, pomoćnik pri gradnji

U Boerijevu je rječniku zastupljen lik *manoal* “manovale” (Bo.394), u Paolettijevu *manoal* “manovale” (Pa.170), u Rosamanijevu *manoual* “manovale” (Ro.586), u Dorijinu *manoval* (Do.356). Skok pod natuknicom *mānina* navodi lik *manuvâl* “zidarski pomoćnik” i druge inačice te tumači podrijetlo: tal. *manovale* < lat. *manualis* (Sk.II.370). Vinja, pak, u natuknici *manâl* bilježi da je *manavōl* “zidarski pomoćnik” potekao od mletačkoga *manoal*, tj. nastavlja lat. *manualis* (Vi.II.167). Standardni nazivak *manovale* pokriva značenje: “operaio non qualificato addetto a lavori di fatica spec. nel campo edilizio” (Zi.1057). Ondje je notirano podrijetlo toga lika: lat. *manuāle(m)*, prema *mānus*. Anić i Goldstein poda-

stiru lik *manāvāl* "onaj koji u brodogradnji, u arsenalu i na sličnim mjestima radi rukama neki kvalificiran posao i obično čini srednji sloj u radnoj hijerarhiji" (An.Go.811).

Δ *Nišťò grōdu po su zvōli manavōlā da dōjde manavōlī(t), da pomōže zidōrū.*

Δ *Ovī dōn je rēka Frōnē da mu je nōjbōji manavōl bī Mīćē Rōk.*

marangūn, marangūnā *m* – stolar

U Boerijevu rječniku stoji ovjera *marangōn* u značenju "artefice che lavora di legname, che fa manifatture di legname" (Bo.396), kako je to i drugdje: *marangon* (Pa.171), *marangon* (Ro.589), *marangōn* (Pi.128), *marangon* (Do.357), *marangōn* (Mi.113), a kod sviju u značenju "falegname". Zingarelli je zabilježio termin *marangōne* "falegname, carpentiere" (Zi.1060). Etimologija je talijanske riječi ovako protumačena: lat. mediev. *mergōne(m)* per il class. *mērgu(m)* influenzato dal fr. ant. **marenc* (Co.Zo.932). Pod natuknicom žmerāk Skok navodi naziv zanatlije *maràngūn* < tal. *marangone* (Sk.III.684). Lik *maràngūn* (tal. *marangone*) "stolar" markiran je u rječniku Anića i Goldsteina, a isti je lik posvjedočen u Klaićevu rječniku u značenju "tesar, drvodjelja" (Kl.846).

Δ *Mōtē Pōbota, Stīpē Jēre, Jūrē Pūška bīli su marangūnī u selū.*

Δ *Mōtē je bī dōbar marangūn. Ōn je nāmi naprāvi vrōta po komōrima i tō je učinī pedesē i drūge i jōš je svē dobrō.*

marinēr, marinērā *m* – mornar (koji služi u mornarici)

U svim je relevantnim rječnicima zasvjedočena jednaka pojava: *marinèr* (Bo.399), *mariner* (Pa.172), *mariner* (Ro.594), *mariner* (Pi.129), *marinèr* (Mi.117), *mariner* (Do.360). Standardnojezični termin *marinàio* ima značenje "chi presta servizio su una nave" (Zi.1063). Vinja pod natuknicom *marīja* bilježi mletacizam *marinēr* (Vi.II.176-177). Termin je uključen u hrvatske rječnike stranih riječi: *mariner* "mornar ratne mornarice" (An.Go.816); *maríner* "vojn timer mornar" (Kl.848).

Δ *Vojnīci su bīli u vojnīšku rōbu, a marinēri u marinērsku.*

Δ *Prīn se po trī godišća hodīlo u mornarīcu. Nikōr je iša u vōjsku, a nikōr je iša u mornarīcu kō marinēr.*

měštar, měštra *m* – učitelj; majstor, obrtnik

Kod Boerija su evidentirani likovi *mestro* o *maestro* u značenju "*maestri si dicono i Capi operai di alcune arti, ma qui specialmente delle Fabbriche vetrarie, distinguendosi quattro sorta di Maestri*" (Bo.381), kod Miotta *mèstro* "maestro" (Mi.121), kao i kod Rosamarija: *mestro* "maestro" (Ro.623). U rječniku je standardnoga jezika zastupljen lik *maèstro* "artigiano, artefice provetto", a Zingarelli izvodi podrijetlo talijanske riječi: *maèstro* < lat. *magīstru(m)* < **magīstero* (*māgis* + *-tero*), s kojim su mišljenjem usuglašeni Cortelazzo i Zolli (Co.Zo.907). Skok pod natuknicom *mađistor* tumači da imenica *měštar* dolazi od tal. *maestro*, a potonje od lat. *magister* (Sk.II.350-351). Termin je zapisan u Anićeve i Goldsteinovu rječniku: *měštar* "1. majstor u svom poslu (ob. u obrtu); riječ za oslovljavanje (bez imena ili samo uz ime) obrtnika prema mediteranskim običajima; 2. učitelj" (An.Go.838). Klaić jednako potvrđuje: *měštar* "1. majstor, obrtnik; 2. učitelj, nastavnik" (Kl.873).

Δ *Bî je jedôn náš meštar, Lukić se zvô, i ùvi je govori: 'Jô ću u stôre dône završi(t) vële sküle'. A bî je stôri čovik... mîslin, ol tēga je pāti.*

Δ *Stôri Žiža je bî meštar. Ōn bi bî hodî po selû i ondâ bi mî štîli po dvôrû, na poništru, da te ōn čuje. Ōn je po selû hodî i slûšo kako mî štijemo. Nosî je črne očôlê, bî je strôg. A ubîli su ga četrdesê i trêce partizônî.*

meštrôvica, meštrôvice *ž* – učiteljica

Usp. meštar.

Δ *Mîlka Antićeva je bîla nâša meštrôvica, onâ je bîla bâš Ložîška. A jôš jednâ stôro meštrôvica, žîvîla je nâmo u kûću sa zelēnin škûrima – zvôla se Pôlma.*

muzikônt, muzikônta *m* – glazbenik, muzičar

U Boerijevu je rječniku evidentiran nazivak *musicante* “che sa la musica, cantore” (Bo.433), a isti stoji u Dorijinu rječniku: *musicante* “musicante, suonatore” (Do.394). Rosamani navodi lik *muficante* “muficante (pop. di chi suona in una banda o in un’orchestra)” (Ro.566). Standardni lik *musicante* pokriva značenje “che esegue musica, che suona” (Zi.1156). Termin *mužikânt* Vinja izvodi iz mletačkoga *musicante* (Vi.II.210). U rječnicima je stranih riječi navedeno: *muzikant* “pučki svirač; muzikaš” (An.Go.876), *muzikant* “muzičar, svirač, glazbar” (Kl.921).

Δ *Kal bi bîla mûzika dôšla iz M(i)lnê, ondâ bidu vikâli: ‘Ëvo, dôšli su muzikônti!’.*

Δ *Bîli bi muzikônti iz M(i)lnê dôšli za prvî mâja ùjutro, bîli bi prôšli kroz pijâcu, zasvîrîli jednû, ondâ bi îšli u Stivôn, Supêtar. Hodîli su muzikônti iz M(i)lnê, a bîli bi dôšli i muzikônti iz Šôlte u onô dôba.*

noštrômo, noštrôm(ot)a *m* – zapovjednik palube

Boerio zapisuje leksem *nostrômo* i tumači značenje: “maestro dell’equipaggio o sia il Primo fra i marinari sopra una nave, che comanda alla ciurma e soprintende agli attrezzi” (Bo.443). Ista je pojava zasvjedočena u Rosamanijevu rječniku: *nostromo* “nostromo (grado e titolo di colui che sulla nave viglia l’equipaggio, e presiede alle guardie e all’efecuzione delle manovre, nocchiere)” (Ro.687), a kod Pinguentinija čitamo: *nostromo* “il capo dei marinai, a bordo d’una nave” (Pi.146). Potonji je oblik zastupljen u Paolettija: *nostromo* (Pa.199), te kod Dorije: *nostro-omo* “nostromo” (Do.404). Miotto zapisuje drugačiji lik: *mestrômo* “nostromo” (Mi.121). Standardnojezični termin *nostrômo* nosi značenje “nella marina mercantile, ruolo equiparato a caposervizio”, a podrijetlo vuče iz španjolskoga *nostramo* “nostro padrone” (< *nuestro* “nostro” + *amo* “padrone”) (Zi.1190), kako je to potkrijepljeno u Cortelazzovu i Zollijevu rječniku (Co.Zo.1047). U Skoka naziv *nostromo* pokriva značenje “glavar mornarima, vođa palube”, a potječe od tal. *nostromo* < lat. *noster* “naš” + *homo* “čovjek” (Sk.II.525). Pod natuknicom *meštrômo* “vođa palube” kod Vinje nalazimo lik *noštrômo* za koji ističe da je mletacizam (Vi.II.191). Lik je u rječnicima stranih riječi protumačen na sljedeći način: *nòstromo* “vođa palube, čin u pomorstvu” (An.Go.905); *nòstrômo* “vođa palube, glavar mornara na jednom brodu” (Kl.954).

Δ *Mîkò Trevižôn iz Bobôvišć, jôš je žîv, ōn je bî dôbar noštrômo.*

pitūr, pitūrà *m* – ličilac

U proučavanoj je građi zastupljena ista inačica: *pitòr* (Bo.514), *pitor* (Pa.231), *pitor* (Do.475), *pitòr* (Ro.801). Standardni lik glasi *pittòre*, čije je značenje “chi esercita l’arte del dipingere, come attività professionale o per diletto” (Zi.1352). Etimologija je riječi objašnjena na sljedeći način: lat. *pictōre(m)* < *pīctus*, part. pass. di *pīngere* “dipingere” (Co.Zo.1205). Skok je termin *pitūr* izveo od tal. *pittore* < lat. *pīctor*, gen. -*ōris*, radna imenica od part. perf. od *pingere* (Sk.II.668). U rječnicima je stranih riječi zasvjedočeno: *pitūr* “onaj koji boji i žbuka zidove” (An.Go.997); *pitūr* “1. slikar; 2. soboslikar i ličilac” (Kl.1050-1051).

Δ *Pitūr ìmo pinēl i ondā pinēløn piturōje zīde, kùcu.*

poščēr, poščērà *m* – listonoša, poštar

Boerio bilježi potvrđnicu *postier* u značenju “che dispensa le lettere per la Città” (Bo.528), kao i drugi autori relevantnih rječnika: *postier* “portalelettere, postino” (Do.489), *postier* “portalèttre” (Ro.823), *postier* “postino” (Mi.160). Vinja je pod natuknicom *poštār* notirao da je podrijetlo riječi *poščēr* i *poščerica* povezano s mletačkim likovima *postār*, *postarse*; cf. tal. *posta* (Vi.III.73).

Δ *Pērè Šībija je bī poščēr i Mōrko Špirīn je bī poščēr ìsto – tō je Šībije otāc. I ondā stōri barba Franīc.*

poteštōt, poteštōta *m* – načelnik općine

U rječnicima nahodimo istu natuknicu: *podestà* (Bo.516), *podestà* (Do.480), *podestà* (Pi.171), *podestà* (Ro.807). Termin *podestà* o *potestà* zastupljen je u rječniku talijanskoga standardnoga jezika s opisom značenja: “1. capo del comune medievale, che rendeva giustizia e guidava l’esercito in guerra; 2. capo dell’amministrazione municipale, durante il regime fascista” (Zi.1362). Etimologija je riječi povezana s latinskim oblikom *potestāte(m)* “potere, potenza, autorità” (Co.Zo.1217). Objašnjenje je podrijetla termina *podestāt* “načelnik općine” iznio Skok: *podestāt* < tal. *podestà*, starije *podestade* < lat. *potestas*, gen. -*ātis* “vlast” (Sk.II.693). Anić i Goldstein bilježe imenicu *potestāt* sa značenjem: “u srednjem vijeku prvotno šef policije, kasnije načelnik pojedinih autonomnih gradova s najvišom vojnom i civilnom vlašću (u hrvatskim primorskim gradovima gradski načelnik)” (An. Go.1021), dok je kod Klaića registrirana inačica *podestà* “gradski načelnik, predsjednik općine”, uz *podestāt*, *podestāt* (Kl.1059-1060).

Δ *Dīnko Midīn bī je poteštōt u onā dōba.*

Δ *Čekālović Jōsip, ōn je stō ovōd gōre, bī je nāš poteštōt u milnōrskoj Ōpćini.*

pršidēnt, pršidēnta *m* – predsjednik

Boerio navodi termin *pressidente* “colui che presiede o ch’è Capo d’una adunanza” (Bo.533). Standardnojezični lik *presidēnte* nosi značenje “chi sovraintende, coordina e dirige l’attività di un’assemblea, di un consiglio, di un seggio elettorale, di un ente pubblico o privato, di un organo collegiale” (Zi.1404), a podrijetlo vuče iz lat. *praesidēnte(m)*, part. prez. od glagola *praesidēre* (Co.Zo.1253). Skok je podrijetlo termina *presidenat* izveo iz tal. *presidente* (< lat. *praesidens*, -*tis*) (Sk.III.35). Lik je uvršten i u hrvatskim rječnicima

stranih riječi: *prezident* “1. predsjednik republike; 2. onaj koji predsjedava vodećim tijelima velikih poduzeća, stranaka i sl.” (An.Go.1032); *prezident* “1. izborni (na određeni rok) glavar demokratske republike; predsjednik republike; 2. osoba izabrana za rukovođenje društvom, ustanovom, predsjednik organizacije i sl.” (Kl.1087).

Δ *Tîto je bî prîšidênt, a u novîje vrîme Tûžman. Tò ti je kò prêšjêdntik ol držâve.*

profešûr, *profešûrà m* – profesor

Termin *professòr* markiran je u Boerijevu rječniku u značenju “maestro di qualche arte o scienza” (Bo.536). Standardnojezični lik glasi *professóre* i nosi značenje “chi possiede i titoli necessari per insegnare nelle scuole di istruzione secondaria o nelle università” (Zi.1418), a etimologija je riječi ovako objašnjena: lat. *profëssu(m)* (part. pass di *profîtëri* “dichiarazione apertamente” = *prō* “davanti” + *fatëri* “confessare, riconoscere”, ints. di *fãri* “parlare”), coi der. *professiōne(m)* “dichiarazione, manifestazione, mestiere, professione” e *professōre(m)* “pubblico maestro, professore” (Co.Zo.1265).

Δ *Profešûr îmo vëču skùlu nêgo mêštar. Šer Pōvë Pojarûše je bî profešûr, ôn je imô vële skùle.*

pulicjòt, *pulicjòta m* – policajac

U Boerija je zabilježen termin *poliziòto* “neologismo usato dalla plebe; ed è Aggiunto che dassi agli Uffiziali e Soldati di polizia” (Bo.518), a isti je registriran i drugdje: *puliziotto* “poliziotto” (Do.496), *puliziòto* “poliziotto” (Mi.161). Standardni je lik *poliziòtto* ovjeren u značenju “agente di polizia” (Zi.1369), a podrijetlo vuče od latinskoga *politīa(m)* “organizzazione politica, costituzione dello stato, governo” (Co.Zo.1222). Klaić je zabilježio lik *puliciot* u značenju “policajac” (Kl.1113).

Δ *Èno nãmo gòre vîdiš, onò je pulicjòta kùca.*

sòldot, *sòldota m* – vojnik

Termin *soldà* “l'uomo di guerra” evidentirao je Boerio (Bo.671), a isti lik markira i Paoletti: *soldà* “soldato” (Pa.316). Leksem je ovjeren i u drugim rječnicima: *soldà* “soldato” (Do.447, Pi.216, Mi.193), *soldà* “soldato” (Ro.1048). Zingarelli navodi standardni termin *soldàto* “militare” (Zi.1730) čije se podrijetlo izvodi od part. prez. *soldare* “assoldare” (Co.Zo.1552). Pod natuknicom *sòlad* Skok objašnjava: internacionalni vojnički talijanizam *sòldat* “vojnîk” < tal. *soldo* < vlat. *soldus* < kllat. *solidus*, mlet. *soldin* (Sk.III.304). Anić i Goldstein bilježe lik *sòldât* u značenju “onaj koji vrši vojničku službu; vojnîk (bez obzira na čin)” (An.Go.1176). Kod Klaića je objašnjeno da je termin *sòldât* prvotno imao značenje “plaćenik uopće”, a danas “vojnîk” (Kl.1248).

Δ *Za vojnîkã bimo rëkli da je sòldot. Govorîli smo da je nikòr îša u sòldote, a kasnîje smo pòčeli govori(t) da je îša u vòjsku.*

spicjêr, *spicjêrà || špicjêr*, *špicjêrà m* – ljekarnik

Kod Boerija nahodimo termin *specièr* o *spicièr* “quegli che vende le spezie e compone le medicine ordinategli dal medico” (Bo.685), kako to bilježi Paoletti: *specier* o *spicier* “farma-

cista” (Pa.322). U Miottovu je rječniku markiran lik *spizierà* “droghiere, farmacista” (Mi.198). U Dorijinu rječniku čitamo: *spezier – spezial* “farmacista, speciale” (Do.664). Pod natuknicom *spezieria* Pinguentini navodi lik *spezier* “farmacista” (Pi.220), a isti lik notira i Rosamani (Ro.1070). U Skoka pod natuknicom *spicijâl* stoji pojava *špicijêr* koja je karakteristična za govor susjedne Milne, a podrijetlo tumači na ovaj način: tal. *speziale* “farmacista”, poimeničen pridjev na *-âlis* od *species* s promjenom sufiksa *-arius* > *-âr*, *-ijar* < *-iere* (Sk.III.311). Klaić uvrštava natuknicu *spičâr* sa značenjem “ljekarnik, apotekar, drogerist” (Kl.1256).

Δ *U onò vrîme u M(i)lnû je bî spicjêr šer Mârio, tâmo je svît hodî po likariju.*

stimadûr, *stimadûrà m* – procjenitelj štete⁹

U Boerijevu je rječniku zastupljen nazivak *stimadòr* “quegli che stima o apprezza le cose per altri” (Bo.704), a taj je ovjeren i u Paolettijevu: *stimador* (Pa.332). U Rosamania je predstavljen lik *stimaduri* (mn.) “stimatori” (Ro.1093). Standardni lik glasi *stimatóre* “chi, spec. per professione, giudica il valore o il prezzo di qlco.”, čije se podrijetlo povezuje s lat. *aestimátore(m)*, od *aestimátus* “stimato” (Zi.1801). Pod natuknicom *stimati* Skok navodi leksem *štimadûr* “procjenitelj”, što je radna imenica na *-atorem* > *-adur*, od talijanskoga *stimare* < lat. *aestimare* (Sk.III.335).

Δ *Štimadûr je stimòvò, dõša bi stimã(t).*

Δ *Tõmë Dõmîc, zvòli smo ga Brkò, bî je stimadûr za šcète. Govorîli su Brkò stimadûr ìli Brkò stimòc.*

šaltûr, *šaltûrà m* – krojač

Boerio i Miotto zapisuju termin *sartòr* (Bo.601, Mi.176), jednako i Paoletti: *sartor* (Pa.270). U Dorijinu je rječniku ovjeren natuknica *sarto* (Do.553). Standardnojezični lik glasi *sârto* i pokriva značenje “chi esegue abiti su misura per un cliente”, a podrijetlo je toga termina ovako protumačeno: lat. *tardo sãrtor* “rammendatore”, da *sãrtus*, part. pass. di *sarcîre* “rammendare” (Zi.1607). Jednako objašnjenje termina čitamo u etimološkome talijanskome rječniku (Co.Zo.1440). Skok pod natuknicom *sartûr* bilježi i inačicu *saltûr* s provedenom disimilacijom, za što navodi da potječe od tal. *sarto*, ali napominje da lik *sartûr* može potjecati od dalmato-romanskoga (Sk.III.205), no s potonjim se ne slaže Vinja (Vi.III.206). U rječniku je stranih riječi registrirano: *šãrtûr* “krojač” (An.Go.1215).

Δ *Nika(l) nîsù govorîli krajòc, ùvi šaltûr. Tãko je po starînsku.*

šaltòra, *šaltòre ž* – krojačica

Boerio bilježi termin *sartòra* “la femmina del Sartore” (Bo.602), a isti podastire i Paoletti: *sartora* (Pa.270). U standardnome je jeziku posvjedočeno: *sãrta* “donna che taglia e confeziona abiti, spec. femminili” (Zi.1607). Vinja pod natuknicom *šaltòra* “švelja” ističe da je riječ o mletacizmu *sartòra* (Vi.III.206). Anić i Goldstenin navode imenicu *šãrtùrica* “krojačica, švelja” (An.Go.1215), dočim je u Klaića evidentiran lik *sartòrela* “krojačica, švelja” (Kl.1197).

Δ *Šãltòre su hodîle po kùcima šît. Bîla bi mãter rëkla: ‘Dõcëdu nan šãltòre’. Ondã bi bîle dõšle: Jërka i Nedîja Štotinã i Jërë Čëkalova – onë nîsù učîle za šît, ali čãgòl su znãle.*

⁹ Riječ se rabi paralelno s riječju *stimòc*.

šínadūr, šínadūrà *m* – harmonikaš

U Boerijevu je rječniku, kao i kod Miotta, zastupljen termin *sonadòr* (Bo.673, Mi.195). Lik *sonador* markiran je i u ostalim rječnicima (Do.649, Ro.1051). Vinja pod natuknicom *sanadūr* navodi lik *šinjadūr* koji je nastao asimilacijom prvoga vokala iz mletačkoga *sonador* < lat. *sonare* (Vi.III.146).

Δ *Štēfē Lončiča je šínadūr u selū, òn svīri armōniku.*

škovacīn, škovacīna *m* – smetlar¹⁰

Miotto je zabilježio termin *scovazin* "spazzino" (Mi.185), a jednake potvrde leksema nalazimo u Rosamanijevu i Dorijinu rječniku: *scovazin* "spazzino" (Ro.984, Do.602). Pod natuknicom *škuvēta* Vinja pridodaje lik *škovacīn* "(gradski) pometač" kojemu podrijetlo vidi u mletačkome *sco(v)a* < lat. *scopa* (Vi.III.227).

Δ *Prīn nī bīlo potrība ol škovacīni(h) jer je bīlo svē čīsto – bīlo je pūno svīta i svāk je čīsti òkolo svojē kūće. Svāk je mē.*

šototājer, šototājera *m* – ronilac, radnik pod morem

U Rosamanija i Dorije zabilježena je ovjera *sotàiero* "palombaro" (Ro.1057, Do.653), kao što je to kod Pinguentinija: *sotàiero* "palombaro" (Pi.217). Pod natuknicom *sòto* Skok je uvrstio leksem *šototàer* "ronilac" za koji konstatira da je dalmato-romanski leksički ostatak iz pomorske terminologije (Sk.III.307). Vinja bilježi natuknicu *sòtajer* "radnik pod morem" gdje ističe da je riječ izravno preuzeta iz mletačkoga *sotàgero*, tršćanskoga *sotàiero* (Vi.III.183).

Δ *Bīli bidu rēkli šototājer za onēga će rōni.*

špacakamīn, špacakamīna *m* – dimnjačar

Termin *spazzacamīn* registrirao je Boerio u značenju "quegli che netta dalla fuliggina il cammino o sia il fumaiuolo, e che anche chiamasi *Fumaiuolo*" (Bo.684). Rosamani navodi lik *spazacamin* "spazzacamino" (Ro.1066), jednako kao i Doria: *spazacamin* "spazzacamino" (Do.660-661). Standardnojezični lik glasi *spazzacamīno* te nosi značenje "chi per mestiere ripulisce i camini dalla fuliggine", a riječ je o složenici nastaloj od *spazza(re)* + *camino* (Zi.1760-1761). Pod natuknicom *kòmīn* Skok dopisuje talijansku imperativnu složenicu *špacakāmīn* "dimnjačar" (Sk.II.133). Imenica *špacakòmīn* potvrđena je u Anićevo i Goldsteinovu rječniku u značenju "onaj koji čisti dimnjake; dimnjačar" (An.Go.1232), a Klaić bilježi *špacakāmīn* "dimnjačar" (Kl.1302).

Δ *Če smrdīdū sāje! Dōće špacakamīn očīsti(t) fumōr.*

Δ *Bīli bidu stōri rēkli: 'Ništō si srīćan, à si vīdi špacakamīna?' Ōn je donosī srīću.*

švōra, švōre *ž* – redovnica, časna sestra

Termin *suòr* nahodimo u Boerijevu rječniku u značenju "maniera antiq. Suora, e dicevasi per *Sorella*" (Bo.723), a notira ga i Rosamani: *suora* "mònaca, suora" (Ro.1121). U standardnome je talijanskome jeziku zastupljen naziv *suòra* "monaca e religiosa dedi-

¹⁰ U ložiškome se govoru naporedno koristi i lik *smetlōr*.

ta a opere di assistenza” (Zi.1829), a etimologija se tumači na ovaj način: lat. *sōror* “sorella”, attrav. un ant. *suoro*, poi passato alla categoria dei femminili in -a (Co.Zo.1642). Skok objašnjava podrijetlo termina *švōra* “koludrica, časna sestra”: mlet.-tosk. *suora*, sttal. *suora* < lat. *sōror* (Sk.III.426). U rječnicima je stranih riječi registrirano: *švōra* “časna sestra, katolička redovnica” (An.Go.1248); *švōra* “redovnica, opatica, koludrica” (Kl.1316).

Δ *Čêr ol meštra Žiže bila je švōra. Zvōla se Mercēdes.*

Δ *Īmo pūno vršti(h) švōri(h). U Split ĩmo onih ĉe ne grēdū nĳkal vōnka.*

ušjêr, *ušjêrā m* – (općinski) glasonoša; ubirač poreza¹¹

U Boerija je zastupljen lik *ussjêr* “uffiziale ministeriale che v’era presso alle Corti ed alle Magistrature giudiziarie del cessato Governo italiano” (Bo.775), jednako kao i kod Pinguentinija: *ussjêr* “uscieri, fattorino” (Pi.247). Prema Skoku, imenica je *ušjêr* u značenju “redar” potekla od tal. francuzizma *uscieri* < fr. *huissier* “messo di tribunale” < lat. *ostiarius* (od vlat. *ūstium*) < kllat. *ōstium* (Sk.III.551). U standardnome talijanskome jeziku imenica *uscieri* ima značenje: “1. negli uffici, impiegato d’ordine cui spetta il compito di fornire al pubblico determinate informazioni e di indirizzare, accompagnare e annunciare i visitatori ai singoli funzionari; 2. ufficiale giudiziario; 3. portiere, portinaio” (Zi.1976). O etimologiji je termina *uscieri* notirano: dal lat. tardo *ūstiu(m)* per il class. *ōstiu(m)* (Co. Zo.1773). U rječnicima je stranih riječi zasvjedočeno: *ušjer* “vratar, portir” (An.Go.1343); *ušjêr* “1. vratar, portir; 2. podvornik, služitelj; 3. sudski ovrhovoditelj, izvršitelj, egzekutor” (Kl.1397).

Δ *Nĳmō volĳli ušjêrê jer su hodĳli kųpi(t) pōreze.*

Δ *Ušjêr je bĳ Dĳnko stōri Lonĉĳća. Ušjêri su bĳli slųžbenici ōpcĳine ili ōdbora, dĳĳli bi pōzive, sazĳvāli, nosĳli bi ōbavjesti...*

¹¹ Šimunović bilježi da ovaj termin ima značenje “sudski teklĳć” (2009: 1003). Kod ložiških je informatora podijeljeno mišljenje: neki kazuju da je bio glasonoša od strane općine, odbora, suda, koji je dijelio razne pozive, obavijesti, dok neki kazuju da je ubirao poreze. Značenje “ubirač poreza” ovjeren je i u nekim govornima na otoku Šolti.

ABECEDNI POPIS ANALIZIRANIH TERMINA

advokāt, advokāta – *m* – odvjetnik
ad'utōnt, ad'utōnta – *m* – pomoćnik
arhitē(k)t, arhitē(k)ta – *m* – arhitekt
bašaljēr, bašaljērā – *m* – vrsta pješaka u talijanskoj vojsci
bikōr, bikōrā – *m* – mesar
brbīr, brbīrā – *m* – brijač
butigīr, butigīrā – *m* – prodavač u dućanu
diretūr, diretūrā – *m* – direktor, upravitelj, ravnatelj
fabricjēr, fabricjērā – *m* – crkovinar
fakīn, fakīna – *m* – javni nosač; pomagač
fogīsta, fogīste – *m* – ložac na brodu
frōtar, frōtra – *m* – redovnik, franjevac
gaštōt, gaštōta – *m* – pomoćnik u crkvi
impjegōt, impjegōta – *m* – činovnik, službenik
inžinēr, inžinērā – *m* – inženjer
jandāram, jandōrma – *m* – žandar
jēmetar, jēmetra – *m* – mjernik, geodet
ježuvīt, ježuvīta – *m* – isusovac
kalafōt, kalafōta – *m* – brodograditelj, majstor drvodjelja
kaligēr, kaligērā – *m* – postolar
kamaljēr, kamaljērā – *m* – konobar
kantadūr, kantadūrā – *m* – (počasni) pjevač u crkvi
kapitōn, kapitōna – *m* – kapetan, zapovjednik broda
karabīnēr, karabīnērā – *m* – žandar u talijanskoj vojsci naoružan karabinom
kōgo, kōgota – *m* – kuhar, brodski kuhar
kōpo, kōpota – *m* – upravitelj stroja na brodu
kurōt, kurōta – *m* – župnik
lanternīsta, lanternīste – *m* – svjetioničar
makinīsta, makinīste – *m* – strojar
makinōr, makinōrā – *m* – radnik u uljari
manavōl, manavōlā – *m* – zidarski pomoćnik, pomoćnik pri gradnji
marangūn, marangūnā – *m* – stolar
marinēr, marinērā – *m* – mornar (koji služi u mornarici)
mēštar, mēštra – *m* – učitelj; majstor, obrtnik
meštrōvica, meštrōvice – *ž* – učiteljica
muzikōnt, muzikōnta – *m* – glazbenik, muzičar
noštrōmo, noštrōm(**ot**)a – *m* – zapovjednik palube
pitūr, pitūrā – *m* – ličilac
poščēr, pošćērā – *m* – listonoša, poštar
poteštōt, poteštōta – *m* – načelnik općine

pršidēnt, pršidēnta – *m* – predsjednik
profešūr, profešūrā – *m* – profesor
pulicjòt, pulicjòta – *m* – policajac
sòldot, sòldota – *m* – vojnik
spicjēr, spicjērā || **špicjēr**, špicjērā – *m* – ljekarnik
stimadūr, stimadūrā – *m* – procjenitelj štete
šaltūr, šaltūrā – *m* – krojač
šaltōra, šaltōre – *ž* – krojačica
šīnadūr, šīnadūrā – *m* – harmonikaš
škovacīn, škovacīna – *m* – smetlar
šototājer, šototājera – *m* – ronilac, radnik pod morem
špacakamīn, špacakamīna – *m* – dimnjačar
švōra, švōre – *ž* – redovnica, časna sestra
ušjēr, ušjērā – *m* – ubirač poreza

6. ZAKLJUČAK

U članku su obrađena pedeset i četiri termina romanskoga podrijetla koji pripadaju semantičkomu polju zanimanja, zvanja i počasne službe u čakavskome govoru Ložišća na otoku Braču. Potonji su prikupljeni anketiranjima izvornih govornika pretežno starije generacije, odnosno istraživanjima na terenu. Kako je iz građe razvidno, većina je termina preuzeta iz mletačkoga, što se i očekuje. Premda je vrijeme posuđivanja iz mletačkoga prošlo, veliki je broj nazivaka opstao pa čini sastavni dio ložiškoga leksika. Samo je manji dio ili potisnut hrvatskim ekvivalentima ili je danas riječ o leksemima niske frekvencije. Termine je romanskoga podrijetla važno terenski zabilježiti i proučiti jer su potvrda ne samo leksičkoga bogatstva određenoga govora, nego i kulturne i tradicijske vrijednosti.

LITERATURA

- Anić, Vladimir; Goldstein, Ivo (1999). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.
Boerio, Giuseppe (1867). *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia: Reale tipografia di Giovanni Cecchini edit.
Cortelazzo, Manlio; Zolli Paolo (1999). *Il nuovo etimologico. Dizionario etimologico della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.
Deanović, Mirko; Jernej, Josip (2002). *Talijansko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
Divković, Mirko (1900). *Latinsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Naprijed. (reprint 1980.)
Doria, Mario (1987). *Grande dizionario del dialetto triestino*. Trieste: Il Meridiano.
Gačić, Jasna (1979). "Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru". *Čakavska rič*, 1, 1: 3-54, 107-155.

- Galović, Filip (2013). "Jezične osobitosti govora Ložišća na otoku Braču". *Fluminensia*, 25, 1: 181-198.
- Galović, Filip (2013). "Romanski elementi u nazivlju odjevnih predmeta, obuće i modnih dodataka u milnarskome idiomu". *Čakavska rič*, 41, 1-2: 159-188.
- Klaić, Bratoljub (1985). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: NZMH.
- Lisac, Josip (2012). *Dvije strane medalje: dijalektološki i jezičnopovijesni spisi o hrvatskom jeziku*. Split: Književni krug.
- Ljubičić, Maslina (2003). "Lažni parovi i etimologija". *Filologija*, 40: 79-88.
- Ljubičić, Maslina (2011). *Posuđenice i lažni parovi*. Zagreb: FF press.
- Miotto, Luigi (1984). *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*. Trieste: LINT.
- Muljačić, Žarko (1999). "Dalmatski". *Fluminensia*, 11, 1-2: 1-30.
- Muljačić, Žarko (1998). Tri težišta proučavanju elemenata "stranog" porijekla. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 23-24: 265-280.
- Paoletti, Ermolaio (1851). *Dizionario tascabile veneziano-italiano*. Venezia: Tipografia di Francesco Andreola.
- Pinguentini, Gianni (1954). *Dizionario storico etimologico del dialetto triestino*. Trieste: Borsatti.
- Pliško, Lina (2009). "Romanizmi u leksemima za dom i posjed u jugozapadnome istarskome ili štakavsko-čakavskome dijalektu". *Čakavska rič*, 37, 1-2: 147-159.
- Rosamani, Enrico (1990). *Vocabolario giuliano*. Trieste: LINT.
- Skok, Petar (1971-1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV. Zagreb: JAZU.
- Sočanac, Lelija (2004). *Hrvatsko – talijanski jezični dodiri*. Split: Nakladni zavod Globus.
- Šimunović, Petar (2009). *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Šimunković, Ljerka (2004). *Glosar kuhinjske i kulinarske terminologije romanskog podrijetla u splitskom dijalektu*. Split: Dante Alighieri.
- Šimunković, Ljerka (2009). *I contatti linguistici italiano-croato in Dalmazia. Hrvatsko-talijanski jezični dodiri u Dalmaciji*. Split: Dante Alighieri.
- Vinja, Vojmir (1998-2004). *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, I-III. Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- Zingarelli, Nicola (2006). *Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.

THE ROMANCE ORIGIN LEXIS RELATED TO PROFESSIONS,
OCCUPATIONS AND HONORARY POSITIONS IN THE LOCAL DIALECT
OF LOŽIŠĆA ON THE ISLAND OF BRAČ

S u m m a r y

The lexis of the local speech of Ložišća on the island of Brač is rich with romanisms. The paper analyzes the loan words of Romance origin belonging to the semantic field of professions, occupations and honorary positions. The data was collected by the author in field research. Most of the loan words are, as expected, imported from the Venetian dialect. Although the noted terms are mostly being in use, they are gradually disappearing from the system due to breach of new technologies, extinction of old occupations and emergence of the new ones, modern way of life, and the influence of Standard Croatian.

Key Words: *Romance loanwords, professions, occupations, honorary positions, speech of Ložišća, the island of Brač, dialectology*

PAROLE DI ORIGINE NEOLATINA CHE INDICANO MESTIERI, PROFESSIONI E
RUOLI D'ONORE NELLA PARLATA DI LOŽIŠĆE SULL'ISOLA DI BRAZZA

R i a s s u n t o

Il lessico della parlata di Ložišće sull'isola di Brazza abbonda di parole di derivazione neolatina. In questo lavoro si analizzano i prestiti di origine neolatina appartenenti al campo semantico dei mestieri, professioni e ruoli d'onore. Il materiale è stato raccolto grazie alle indagini sul campo. La maggior parte dei prestiti, come si supponeva, è di origine veneziana. Nonostante il fatto che i termini registrati sono per la maggior parte in uso, essi gradualmente scompaiono dal sistema - a causa della penetrazione della nuova terminologia, della scomparsa dei vecchi mestieri e l'arrivo di quelli nuovi, a causa di uno stile di vita moderno e anche per il fatto che l'influsso della lingua standard diventa sempre maggiore.

Parole chiave: *neo latinismi, mestieri, professioni, ruoli d'onore, parlata di Ložišće, isola di Brazza, dialettologia*

Podaci o autoru:

Filip Galović, profesor kroatistike, slovakistike i filozofije; doktorand na Poslijediplomskom doktorskom studiju hrvatske kulture na Filozofskom fakultetu u Zagrebu

E-mail: filip.galovic17@gmail.com